

Boommarters in Nederland in 1991

Gerard Müskens, IBN, telefoon 085-452991

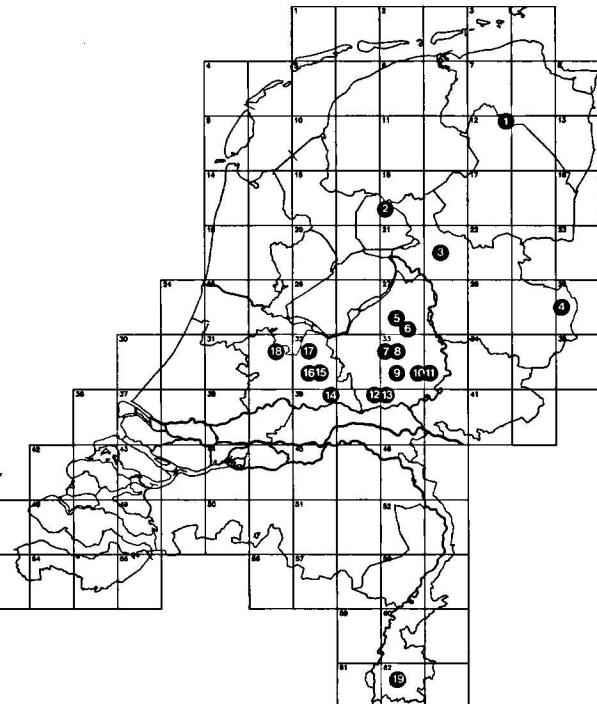
In de nieuwe Atlas van de Nederlandse zoogdieren is aangegeven hoe de verspreiding van de boommarter er de laatste anderhalve eeuw heeft uitgezien. Het blijkt dat de boommarter hier altijd schaars is geweest, ofschoon in veel streken van Nederland wel eens een boommarter is waargenomen (Müskens & Broekhuizen, 1992).

Vanaf 1981 heeft het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (RIN-DLO), sinds september 1991 voortgezet als Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO), zoveel mogelijk dood gevonden boommarters *Martes martes* onderzocht. Op grond van de verzamelde gegevens kan worden geschat waar in Nederland de boommarter zich nog voortplant en waar waarschijnlijk alleen zwervers voorkomen. Van de vroeger gevonden en gedode dieren zijn het geslacht, de leeftijd en de staat van voortplanting meestal niet bekend. Doordat er per jaar

slechts 10 tot 20 dieren voor onderzoek beschikbaar zijn, kan het jaren duren voordat er op deze manier met betrekking tot een gebied zekerheid is over de status van de soort aldaar. Omdat die status in de loop der jaren kan veranderen, is elke vondst belangrijk om zicht te krijgen op de richting waarin de boommarterstand zich ontwikkelt. In dit overzicht worden de vondsten uit 1991 samengevat en besproken.

De vondsten

In 1991 werden 22 boommarters onderzocht waarvan 21 door het RIN/IBN-DLO en één door het Instituut voor Taxonomische Zoölogie in Amsterdam. Hiervan vonden 20 dieren de dood door het verkeer, één dier werd doodgebeten en van één dier bleef de doodsoorzaak onbekend. Beide laatste waren jonge mannetjes uit respectievelijk juni en juli. De geslachtsverdeling was opmerkelijk; 19 van de 22 dieren waren mannetjes: zes volwassen, zeven subadulten en zes juvenielen. Bij de vrouwtjes was deze verdeling één adult, één subadult en één juveniel dier. De helft van de verkeersslachtoffers werd in de maanden juni en juli gevonden: de rans- of paartijd van de marters. Vooral de mannelijke dieren zijn dan onrustig, waardoor ze minder op het verkeer letten, terwijl ze vaak een groter deel van het etmaal actief zijn en grotere afstanden afleggen dan in de rest van het jaar. Verder werden er drie dieren in maart gevonden, twee in september en in de maanden januari, mei, augustus, oktober en

december elk één. Het waren allen jonge of subadulte dieren en op één na allemaal mannetjes. Ook bij deze groep lopen de mannelijke dieren blijkbaar meer risico dan de vrouwelijke, vooropgesteld dat de werkelijke geslachtsverhouding 1:1 is.

Wanneer we de 22 vondsten vergelijken met de verspreidingskaart voor de periode 1970-1988, zoals die in de Atlas van de Nederlandse zoogdieren staat, dan is er slechts weinig verschil. De vondsten van 1991 vormen alleen een aanvulling op hetgeen al bekend was of bevestigen wat we al vermoedden.

Noordelijke provincies

Uit de drie noordelijke provincies kwam slechts één verkeersslachtoffer. Het dier werd bij Paterswolde gevonden op enkele honderden meters van de provinciale grens met Groningen (figuur 1, locatie 1). Deze locatie ligt in de uiterste noordoostpunt van het Drents-Friese Woudengebied en de Drentse bosgebieden, waar in het laatste decennium verscheidene waarnemingen en vondsten van boommarters zijn gedaan. Hoewel het steeds waarschijnlijker wordt dat er zich hier boommarters voortplanten, ontbreekt daarvoor nog steeds het bewijs en blijft in principe de mogelijkheid open dat in de noordelijke provincies alleen zwervers voorkomen.

Kop van Overijssel en Noordoostpolder
Begin maart 1991 werd bij Lichtmis een subadult mannetje gevonden (figuur 1, locatie 3). Dit is de derde boommarter in het gebied tussen Zwolle en Meppel sinds 1985, hoewel men deze dieren in dit open gebied niet direct zou verwachten. Ook in het verleden zijn in de Kop van Overijssel diverse malen met zekerheid boommarters vastgesteld, zoals het dier dat in 1943 op de zolder van het veerhuis van Genemuiden huide (Muskens & Broekhuizen, 1986). Of hier een populatie aanwezig is die zich voortplant of dat het hier alleen zwervers betreft, blijft voorlopig een vraag, evenals waar zulke zwervers dan vandaan zouden komen.

Begin december werd op de snelweg A50 bij het Kuinderbos een boommarter gevonden (figuur 1, locatie 2). Dit is de eerste boommartervondst uit de Noordoostpolder. Ervan

uitgaande dat dit een zwervend dier betrof, is het ook hier de vraag waar dit mannetje vandaan kwam. Het is mogelijk dat hij uit of via de Kop van Overijssel kwam, maar het is niet uitgesloten dat hij uit Zuidoost-Friesland afkomstig was.

Twente

Van de bosgebieden van Noordoost Twente is van oudsher bekend, dat de boommarter er voorkomt. Het landgoed Singraven werd in dit verband verscheidene malen genoemd. Aan de noordoostflank van dit landgoed werd begin juli 1991 een jong boommartermannetje doodgereden (figuur 1, locatie 4). Deze vondst toont aan dat de soort zich hier nog steeds voortplant. Begin juli maken de jonge boommarters namelijk hun eerste tochten door het leefgebied van hun moeder, al of niet onder haar begeleiding. Omdat dit dier juist het melkgebit wisselde, moet het 3 tot 3,5 maand oud zijn geweest (Habermehl, 1985). In augustus werd op enkele honderden meters afstand een boommarter in een schuur gevangen (en weer vrijgelaten). Het is niet onwaarschijnlijk dat dit een familielid is geweest van het overreden jong.

Veluwe

Alleen al van de Veluwe waren twaalf dood gevonden boommarters afkomstig, waaronder vier van de zes geslachtsrijpe mannetjes (figuur 1, locatie 12, 13 en tweemaal locatie 8) en een vrouwtje dat zeker al eens jongen had geworpen (figuur 1, locatie 10). Dat hier sprake is van een zich voortplantende, gevestigde populatie, blijkt wel uit het feit dat er naast drie wat jongere subadulte mannetjes (figuur 1, locatie 5, 7 en 12) en een volgroeid vrouwtje dat nog nooit jongen had geworpen (figuur 1, locatie 9), ook drie niet of maar nauwelijks volgroeide jongen werden aangetroffen (figuur 1, locatie 6, 7 en 11).

Utrechtse Heuvelrug, het Gooi en omstreken

Uit dit gebied werden in 1991 vijf vondsten gemeld: een van het zuidelijk deel van de Utrechtse Heuvelrug bij Leersum (figuur 1, locatie 14), drie van de noordkant en één uit de omgeving van het Gooi. Uit de omgeving van Leersum worden al sinds 1986

meldingen ontvangen van sporen van boommarters, zoals keutels en vraatresten, terwijl er ook opgaven zijn van directe waarnemingen van dieren. Het geslachtsrijpe mannetje dat in juli werd gevonden, is echter het eerste dat kon worden onderzocht.

De drie vondsten van het noordelijke deel van de Heuvelrug betroffen jonge dieren: een nog niet zo oud, maar toch wel geslachtsrijp mannetje ten zuiden van de Leusderheide (figuur 1, locatie 15), een nog niet volgroeid mannetje bij Huis ter Heide (figuur 1, locatie 16) en een nog niet volgroeid vrouwtje dat in het bos achter paleis Soestdijk werd doodgebeten (figuur 1, locatie 17). Deze laatste twee vondsten wijzen erop dat zich ook aan de noordrand van de Utrechtse Heuvelrug boommarters voortplanten. Het dier uit Soestdijk werd gemeld bij het Instituut voor Taxonomische Zoölogie, waar het ook in de collectie is opgenomen.

Opmerkelijk is de vondst van een doodgereden subadult mannetje in het Loosdrechtse Plassengebied (figuur 1, locatie 18). Op deze plaats zou men eerder een otter verwachten. De vindplaats is echter hemelsbreed slechts 6 kilometer verwijderd van het landgoed Einde Gooi, vanwaar de laatste jaren enkele waarnemingen van marterprenten zijn gemeld (Broekhuizen e.a., 1990).

Als het relatief grote aantal vondsten van boommarters in 1991 op en nabij de Utrechtse Heuvelrug en Het Gooi en omgeving indicatief is voor het aantal daar aanwezige dieren dan zou de boomarterstand er de laatste jaren zijn toegenomen.

Zuid-Limburg

Begin september 1991 werd een jong mannetje aangereden op de Cauberg bij Valkenburg (figuur 1, locatie 19). Gezien de tijd van het jaar is het niet uit te sluiten dat het een dier betrof, dat zich al niet meer in het leefgebied van zijn moeder bevond en aan het zwerven was. In de Atlas van de Nederlandse Zoogdieren wordt voor Limburg vermeld dat er verspreide en incidentele waarnemingen bekend zijn, waarvan het niet duidelijk is of het hier om zwerfende dieren ging of permanente bewoners. Ook de recente vondst geeft geen antwoord op de vraag of er in Limburg sprake is van

een populatie die zich voortplant.

Oplettendheid gewenst

Ofschoon niet bekend is hoeveel boommarters er in 1991 de dood hebben gevonden door het verkeer, is het niet waarschijnlijk dat dat een veelvoud was van het aantal dat voor onderzoek beschikbaar kwam. Als we dit aantal vergelijken met dat van de door ons onderzochte steenmarters (128), dan blijkt wel dat de boomarter in ons land nog steeds een zeldzaam roofdier is, waarvan we blij mogen zijn dat hij in enkele streken nog steeds, of mogelijk weer, voorkomt. Bijna de helft van de in 1991 dood gevonden boommarters werd gemeld door mensen die al eens eerder een marter hadden gevonden en van het onderzoek op de hoogte waren, de andere helft kwam binnen via preparateurs die eveneens op de hoogte waren van het onderzoek. Doordat slechts een kleine groep mensen voor het spaarzame onderzoekmateriaal zorgt, zullen negatieve veranderingen in de verspreiding en dichtheid van deze moeilijk te observeren soort zich met een zekere vertraging manifesteren. Daarmee bestaat de kans dat deze achteruitgang te laat wordt gesignaleerd om nog adequate maatregelen te nemen, zoals dat bij het uitsterven van de otter het geval was. Het is dus van groot belang dat vondsten en waarnemingen van boommarters centraal worden verzameld en, voor zover mogelijk, worden gecontroleerd om verwisseling met de steenarter uit te sluiten.

Literatuur

- Broekhuizen, S., M.P. Melchers & G.J.D.M. Müskens, 1990. Boommarters *Martes martes* in het westen van Nederland: een nieuwe ontwikkeling of steeds over het hoofd gezien? *Lutra* 33: 23-29.
- Habermehl, K.H., 1985. Alterbestimmung bei Wild- und Pelztieren. Parey, Hamburg.
- Müskens, G.J.D.M. & S. Broekhuizen, 1986. De verspreiding van de boomarter *Martes martes* in Nederland. *Lutra* 29: 81-98.
- Müskens, G.J.D.M. & S. Broekhuizen, 1992. De boomarter, *Martes martes*: In: Broekhuizen, S., B. Hoekstra, V. van Laar, J.B.M. Thissen & C. Smeenk (red.). Atlas van de Nederlandse zoogdieren. Uitgeverij KNNV, Utrecht.